

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (final draft).

Viite:

Impola, J. J. (2023). Kroatian viimeiset juhlarahat – mukana maailman pienin kultaraha. *Numismaatikko*, 59(2), 49–54.

Kroatian viimeiset juhlarahat – mukana maailman pienin kultaraha

Kuten olemme jo uutisista kuulleet, liittyi Kroatia tämän vuoden alussa euroalueeseen. Irtauduttuaan Jugoslaviasta vuonna 1991 otti Kroatia käyttöön oman dinaarinsa, jota riivasi reipas inflaatio, kuten muidenkin Jugoslaviasta irronneiden maiden valuuttoja, ja kyse olikin jonkinlaisesta välikausi/kuponkivaluutasta, mitä kuvaa myös se, että kaikki kroatian dinaarisetelit olivat varsin yksinkertaisia ja toistensa kaltaisia – metallirahoja ei otettu lainkaan käyttöön.

Kuva 1. Kroatian dinaarisetelimalli 1991. Liikkeelle laskettiin arvot 1, 5, 10, 25, 100, 500 ja 1 000 dinaaria. Kaikkien nimellisarvojen kuva-aiheet ovat samat, vain väreissä ja koossa on eroja. Kuvälähde: https://en.numista.com/catalogue/croatia-banknotes-1.html#c_croatie8952 Kuvien yhdistely ja käsittely Jorma J. Impkola, SeAMK.

Kuva 2. Kroatian dinaarisetelimalli 1992. Liikkeelle laskettiin arvot 2 000, 5 000, 10 000, 50 000, ja 100 000 dinaaria. Kaikkien nimellisarvojen kuva-aiheet ovat samat, vain väreissä on eroja. Kuvalähde: https://en.numista.com/catalogue/croatia-banknotes-1.html#c_croatie8952 Kuvien yhdistely ja käsittely Jorma J. Impola, SeAMK.

Vakaampi ja ”oikea” valuutta eli 100 lipa'an jakautuva kuna, joka vastasi 1 000 vanhaa Kroatian dinaaria, otettiin käyttöön 30. toukokuuta 1994. 31. joulukuuta 1994 päättyi siirtymäkausi, jonka jälkeen kuna korvasi täysin Kroatian dinaarin.

Kuva 3. Nykykroatian ensimmäinen kultaraha vuodelta 1994. Tämä yhden dukaatin kultaraha juhlistaa 1991 – 1994 käytössä olleita dinaariseteleitä (HRVATSKI DINAR 1991-1994) ja Ruđer Bošković'ia. Raha on 986/000 kultaa, sen paino on 3,49 g ja halkaisija 20,0 mm ja sitä lyötiin 5 000 kpl. Kuvalähde: <https://ww.hnb.hr> Kuvien yhdistely ja käsittely Jorma J. Impola, SeAMK.

Alusta alkaen kuna sidottiin varsin kiinteästi Saksan markkaan vaihtosuhteen ollessa noin 3,75 HRK = 1 DEM. Vuodesta 1999 eteenpäin oli vaihtosuhde hyvin vakaasti noin 7,5 HRK = 1 EUR. Heinäkuun 1. päivänä vuonna 2013 liittyi Kroatia Euroopan Unioniin ja 10. heinäkuuta 2020 liittyi Kroatia Euroopan valuuttamekanismiin ja kunan pysyväksi vaihtokurssiksi määräytyi 7,53450 HRK = 1 EUR. 1. tammikuuta 2023 tapahtuneen euroon siirtymisen jälkeen oli varsin lyhyt 2 viikon siirtymäkausi, jonka ajan kuna ja euro olivat käytössä rinnakkain. Kuna on vaihdettavissa euroihin kaikissa euroalueen keskuspankeissa helmikuun loppuun asti. Tämän jälkeen vain kunnat vaihtaa euroiksi ilman kuluja kaikissa Kroatian rahalaitoksissa vuoden 2023 loppuun asti. Lipa- ja kunnakolikot voi vaihtaa Kroatian keskuspankissa vuoden 2025 loppuun asti ja seteleiden vaihdolla ei ole määräaika.

Kunan historiaa

Vaan miten Kroatian oman rahan nimeksi tuli kuna? Kunan juuret rahayksikkönä juontavat keskiaikaan, jolloin nädän (kroatian kielellä kuna) nahkoja pidettiin suuressa arvossa. Nädän nahasta juontuikin nykyisen Unkarin ja Slavonian alueella sijainneessa Ala-Pannoniassa veronkannon yksikkö marturina ("näätävero") tai kunovina. Slavonian ban (varakuningas) laski liikkeeseen vuodesta 1246 1300-luvun puoliväliin asti näätäkoristeisia puolen denarin ja denarin hopearahoja, joita kutsuttiin nimeltä banski denar (latinaksi denarius banalis) tai banovac.

Kuva 4. Slavonian ensimmäisiä näätä-aiheisia rahoja. Kuvälähde: <https://www.acsearch.info>
Kuvien yhdistely ja käsittely Jorma J. Imppola, SeAMK.

Ylinnä puoli-banovac eli obol (halkaisija 12 mm, paino 0,38 g), Lyöty Unkarin kuningas Bela IV (1235 - 1270) aikana herttua Koloman'in alaisen ban Dioniz'in toimesta vuosien 1242 - 1245 paikkeilla. Etupuolella on kuva nädästä ja teksti RAX SCL - ONIA, taustapuolella on kuvattuna Unkarin tunnus Lorraineen kaksoisristi sekä kuningas ja ban. Arvo noin 100 €.

Alinna banovac (halkaisija 16 mm, paino 1,00 g). Lyöty Unkarin kuningas Bela IV (1235 - 1270) aikana herttua Stefanin alaisen ban Stefan Gutkeled'in toimesta Pacrac'in rahapajassa vuosina 1256 - 1260. Tämän jälkeen rahapaja siirrettiin Zagrebiin. Etupuolella on kuva nädästä ja teksti

MONETA DVCIS P SCLAVONIA, taustapuolella on kuvattuna Unkarin tunnus Lorrainen kaksoisristi sekä kuningas ja ban. Arvo vajaat 200 €.

Kuva 5. Denar, ”banski denar” eli banovac. Halkaisija noin 15 mm, paino 0,60 g. Lyöty Unkarin kuningas Kaarle I (1307 - 1342) aikana ban Mikac Mihaljevic'in toimesta Zagrebissa vuosina 1325 - 1343. Etupuolella on kuva näädestä (huomaa vaihtunut kulkusuunta) ja teksti MONETA REGIS P SCLAVONIA, taustapuolella on kuvattuna Unkarin patriarkaalin kaksoisristi, kuningas ja ban sekä kirjaimet Я M, arvo yli 200 €. Kuvälähde: <https://www.acsearch.info/image.html?id=1044040>
Kuvan käsittely Jorma J. Imppola, SeAMK.

Toisen maailmansodan pilvien kasaantuessa jo vuonna 1934 teetätti kiihkokansallismielinen ja fasistinen Unkarin Janka-Pusztassa oleskellut Ustasha-emigranttien ryhmä Wienin rahapajassa Buenos Airesissa Argentiinassa toimineen Ustasha-kerhon rahoituksella 5 kunan metallirahojen pronssisia, kuparinikkelisiä ja hopeisia koelyöntejä. Eri metalleihin lyödyt 50 kunan rahat vuosiluvulla 1934 ovat 1970-luvulla Saksassa yksityisesti valmistutettuja fantasiarahoja.

Toisen maailmansodan syttymisen jälkeen muodosti Ustasha-liike 10. huhtikuuta 1941 omin päin Natsi-Saksan ja Fasisti-Italian tukemina miehitetystä Jugoslaviasta irrotetun ”itsenäisen Kroatian valtion”, joka oli muodollisesti kuningaskunta. Kuninkaaksi nimettiin serkkunsa Italian kuningas Vittorio Emanuele III:n painostuksesta 18. toukokuuta 1941 Italian laivaston upseerina toiminut Aostan herttua Aimone, jonka hallitsijanimeksi tuli Tomislav II. Hän oli kuningas vastentahtoisesti, eikä koskaan varsinaisesti hallinnut Kroatiaa. Hän luopui vallasta muodollisesti 31. heinäkuuta 1943 jälleen Vittorio Emanuele III:n käskystä. Kuvaavaa on, ettei kuningas Tomislav II:n kuvaa käytetty rahoissa.

Itsenäinen Kroatian valtio käsitti nykyisten Kroatian sekä Bosnian ja Herzegovinan valtioiden alueet. Itsenäinen Kroatian valtio otti virallisesti käyttöön myös oman rahayksikön eli 100 banicaan jakautuneen kunan. Lukuisten koerahojen ja liikkeelle laskemattomien rahojen lisäksi laskettiin liikkeelle 2 kunan sinkkiraha ja kaksi erilaista 500 kunan kultarahaa vuosiluvulla 1941.

Kuva 6. Itsenäinen Kroatian valtio 2 kune 1941. Sinkkiä, paino 2,25 g., halkaisija 18,8 mm. Kuvalähde: <https://www.acsearch.info/image.html?id=9224825> Kuvan käsittely Jorma J. Imppola, SeAMK.

Kuva 7. Itsenäinen Kroatian valtio 500 kuna 1941 presentaatio/koerahaat. Kultaa 900/oo, paino noin 10 g., halkaisija 24 mm. Vasemmalla ensimmäinen malli, jossa on kuvattuna maan fasistijohtaja, pääministeri ja pöglavnik ("kunnianarvoisin") Ante Pavelić – eikä suinkaan kuningas Tomislav II. Lyöntimäärä 170 kpl. Oikealla toisen mallin molemmat versiot, joiden aiheena on Kroatian maataloutta kuvaava naishahmo. Versioissa on erilaiset arvopuolet. Lyöntimäärä tuntematon. Rahat on suunnitellut Ivo Kerdic ja kaivertanut Teodor Krivak. Markkina-arvo 3 000 – 5 000 €. Kuvalähde: <https://www.acsearch.info> Kuvien yhdistely ja käsittely Jorma J. Imppola, SeAMK.

Itsenäinen Kroatian valtio laski liikkeelle vuosina 1941 – 1944 50 banican ($\frac{1}{2}$ kunaa), 1, 2, 10, 20 (ei laskettu liikkeelle), 50, 100, 500, 1 000 ja 5 000 kunan nimellisarvoisia seteleitä. Kuriositeettina mainittakoon, että Kroatian seteleitä on saatavilla nykyisin varsin edullisesti. Osasy tähän on se, että toisen maailmansodan loppuvaiheissa hyökkäsivät kroatialaiset partisaanit junaan, joka kuljetti suurta erää kroatialaisia seteleitä. Partisaanit paiskoivat osana hyökkäystään laatikoittain seteleitä ulos junasta ja näin erilaisia seteleitä päätyi valtavia määriä ihmisten käsiin.

Itsenäisen Kroatian valtion taru päättyi 25. toukokuuta 1945, jolloin 19. huhtikuuta 1945 alkaneessa toisen maailmansodan viimeisessä taistelussa Odžak'issa (nykyisen Bosnian ja Herzegovinan alueella) Miloš Zekić'n johtamat Jugoslavian armeijan joukot löivät Petar Rajković'n johtamat Itsenäisen Kroatian valtion asevoimat. Ante Pavelić pakeni Itävallan, Italian ja Argentiinan kautta Espanjaan, jossa hän kuoli vuonna 1959.

Kun Itsenäisen Kroatian valtion kuna luotiin 26. heinäkuuta 1941, se sidottiin Saksan Reichmark:iin suhteella 1 *RM* = 20 Kn. Kunan arvo devalvoitui jatkuvasti:

	1 <i>RM</i> vastasi
31.12. 1941	25,00 kunaa
31.12. 1942	37,50 kunaa
31.12 1943	40,00 kunaa
31.12. 1944	80,00 kunaa
ja lopulta 6.5. 1945	120,00 kunaa

Kunat vedettiin pois kierrosta 30. kesäkuuta – 9. heinäkuuta 1945 ja vaihdettiin mallin 1944 Jugoslavian dinaareihin suhteella 40 kunaa = 1 Jugoslavian dinaari.

Numismaattinen juhla-kultarahasarja ”Hum ja Višnjaniin observatorio”

Kroatian keskuspankin liikkeelle laskeman ja Kroatian rahapajan lyömän maailman tällä hetkellä pienimmän metallirahan aiheena on kroatialainen kaupunki Hum, jota pidetään vain noin 30 asukkaallaan maailman pienimpänä kaupunkina. Tällä mikrokaupungilla on urbaani rakenne sisältäen kaupungin muurin, portin, hautausmaan, 2 kirkkoa, ravintolan sekä joitain asuinrakennuksia ja siten sen on tunnustettu kaupungiksi ja se on mainittu ensimmäisen kerran vuonna 1102 kirjallisessa dokumentissa nimellä Castrum Cholm.

Kuva 8. Kroatiassa sijaitseva maailman pienimpänä pidetty kaupunki Hum. Kuvalähde: <https://www.placesofjuma.com/wp-content/uploads/2020/07/Hum-3-scaled.jpg>

Kroatian rahapaja perustettiin keskellä Kroatian vapautumissotaa 23. huhtikuuta 1993 ja Kroatian keskuspankki omistaa sen 100-prosenttisesti. Kroatian rahapajan hallintoneuvoston puheenjohtajan Damir Boltan mukaan ajatus maailman pienimmän rahan tekemisestä syntyi, koska ”Haluttiin luoda pysyvä muisto kunasta, ennen kuin se katoaa liityttäessä suureen euromaiden perheeseen. Tämän muutoksen ylpeänä juhlistamisena päätti Kroatian rahapaja luoda maailman pienimmän rahan – menestyksekkäästi. Rahan halkaisija on 1,99 mm ja paino 0,05 g. Myös teema on sopiva: 1 kunan kultaraha on omistettu Hum’in kaupungille, jota pidetään maailman pienimpänä kaupunkina”.

Kuva 9. 1 kuna 2022. Halkaisija 1,99 mm, paino 0,05 g. Rahan aihe on maailman pienin kaupunki Hum. Rahan suunnitteli Ana Divković. Kuvalähde: <https://croatianmint.hr/en/trgovina/coins-en/the-numismatic-set-of-commemorative-gold-coins-hum-and-the-visnjan-observatory/> Kuvien yhdistely ja käsittely Jorma J. Imppola, SeAMK.

Kuva 10. 1 kuna 2022. Pikkuruisen rahan varovaista käsittelyä. Huomaa rahan olematon koko verrattuna rahaa pinseteillä käsittelevän henkilön sormiin. Kuvalähde: <https://croatianmint.hr/en/trgovina/coins-en/the-numismatic-set-of-commemorative-gold-coins-hum-and-the-visnjan-observatory/> Kuvien yhdistely ja käsittely Jorma J. Imppola, SeAMK.

Tämä maailman pienin kolikko on osa numismaattista kultarahasarjaa, mihin kuuluu myös 1 000 kunan nimellisarvoinen 1 troy-unssin painoinen kultakolikko, jossa on kuvattuna Višnjanin observatorio, joka kuuluu maailman viiden suurimman observatorion joukkoon, jotka tekevät maan läheisten objektien (Near Earth Objects) mittauksia.

Kuva 11. Višnjanin observatorio. Perustettu vuonna 1992 yleiseksi observatorioksi. Kuvalähde: https://www.bug.hr/img/za-zvezdarnicu-visnjan-prikupljeno-preko-12-milijuna-kuna_tRvHSf.jpg Kuvan käsittely Jorma J. Imppola, SeAMK.

Kuva 12. 1 000 kuna 2022. Halkaisija 32,0 mm, paino 31,103 g. Rahan suunnitteli Nikola Vudrag. Rahan aihe on Višnjain observatorio, jossa tutkitaan maailmankaikkeutta. Kuvälähde: <https://croatianmint.hr/en/trgovina/coins-en/the-numismatic-set-of-commemorative-gold-coins-hum-and-the-visnjan-observatory/> Kuvien yhdistely ja käsittely Jorma J. Impola, SeAMK.

Näitä erityispakattuja kahden kultarahan numismaattisia sarjoja valmistettiin vain 199 kappaleen rajoitettu sarja, ja sarjojen rahat ovat viimeisiä Kroatian kunan nimellisarvoisia kultarahoja.

Erityistä huomiota kiinnitettiin rahojen pakkaukseen, joiden suunnitteluun on sen suunnittelijoiden mukaan saatu inspiraatio löydöistä, joita on ohjannut koko ihmiskunnalle luontainen piirre – tutkimushalu. Vuosituhansien ajan ihmisten tutkimushalu on johtanut merellä purjehtimiseen, uuden tiedon löytämiseen, maan ja taivaan valloittamiseen ja avaruuden tutkimiseen.

Kuva 13. Kultarahasarjan pakkaus avattuna. Pakkauksen suunnitteli Izvorka Jurić. Kuvalähde: <https://croatianmint.hr/en/trgovina/coins-en/the-numismatic-set-of-commemorative-gold-coins-hum-and-the-visnjan-observatory/> Kuvan käsittely Jorma J. Imppola, SeAMK.

Kultarahojen ainutlaatuiset pakkaukset on suunnitellut ja signeerannut suunnittelutoimisto Izvorka Jurić. Hum – Višnjan Observatory -sarjan pakkaus on kova laminoitu laatikko, joka on päällystetty erityisellä tummansinisellä paperilla. Pakkauksen avaamisprosessin on suunniteltu olevan kokemus, joka johtaa avaajansa ”aarteen” luo. Avautumalla pienemmistä suuremmiksi jokainen askel paljastaa yhden osan sarjasta, jonka läpi opastaa kultainen tekstiosa. Täysin avattuna pakkauksen sisältämät Humin kaupunkia ja Višnjanin observatoriota juhlistavat kultakolikot löytyvät upotettuna läpinäkyvissä muovikapseleissaan tumman siniseen pintaan, jota valaisevat tähtitaivaan kaltaiset pienet valot. Pakkaus sisältää myös hansikkaat rahojen turvalliseen käsittelyyn ja suurennuslasin, jonka avulla voi lähemmin tarkastella kokoelman maailman pienintä kolikkoa. Tämän jo loppuunmyydyn rahasarjan myyntihinta oli 172 807,45 HRK eli 22 935,49 €.